

گفتنی‌ها دربارهٔ ایران منی

باهمکاری لئون میناسیان
کلیسای جلفای اصفهان

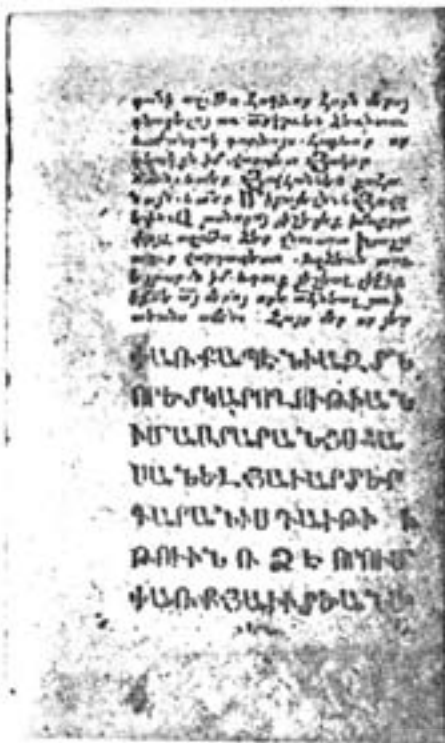
زبان تاریخ، زبانی گویاست و بی‌تردید زبان تاریخی ارمنه یکی از گویاترین آنهاست. درگیر و دار مطالعه‌ی این تاریخ به گذشته‌های دور میرسیم و درمی‌یابیم که برخلاف تصور عامه، ارمنه از مسیحیت جدا نیستند و الزام پیوستگی قوم ارمنی با تعالیم مسیح هرگز و هیچگاه وجود نداشته است. ارمنه قرن‌ها پیش از میلاد مسیح می‌زیستند درعین آنکه هنوز ملتی مستقل نبودند. گسترده‌گی محیط زندگانی ارمنه‌ی آروزگار، از شمالی‌ترین بخش سبیری تا جنوبی‌ترین قسمتهای اروپا و آسیا بود.

از این‌که بگذریم، ارمنه، نقشی بزرگ در تمدن و فرهنگ جهانی برعهده دارند. ارمنه در هر حال مردمی هستند سرزنده و فعال که به مدد همکاری و همزیستی، محبت و علاقه می‌آفرینند.

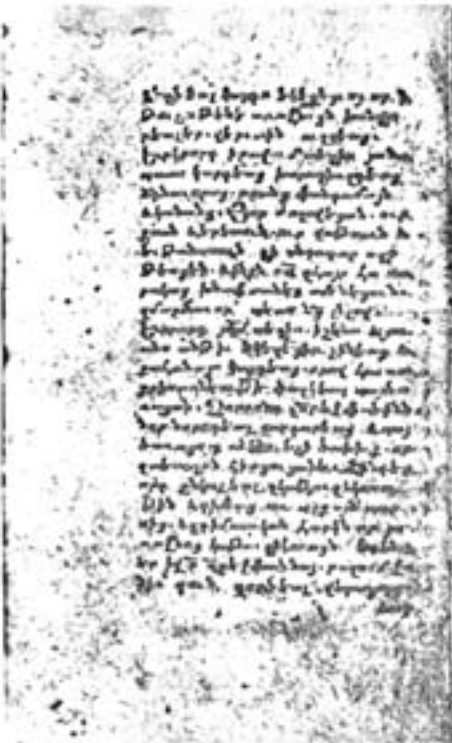
ارمنه و ایران

تا آنجا که در یاد تاریخ است، ارمنه همیشه و در همه حال ارتباطی معنوی و مادی با ایران زمین داشته‌اند. علاوه بر آنکه ارمنستان سالها جزئی از پادشاهی بزرگ ایران بود، پس از استقلال نیز ارتباط معنوی خود را با میهن ما قطع نکرد. بی‌تردید، آغاز ارتباط ارمنه با ایران، به شکلی عمیق و قابل تعمق، از دوران حکومت هخامنشیان آغاز میشود. ارمنه‌ی آن عهد، که پیش از ظهور مسیحیت می‌زیستند، مردمی بودند فعال و زحمتکش و در جوار آن فرهنگ دوست و هنر پرور. آثاری که از ارمنه‌ی آن زمان بر جای مانده است، از روح صلح طلب و جویای این قوم حکایت میکند. از سویی دیگر، مبادله‌ی فرهنگی ارمنه‌ی قدیم با ایران، وجوهی مختلف داشت و با آنکه این مبادله بیشتر تابع سلیقه و طرز سلوک خاندان هخامنش قرار میگرفت، هرگز از میان نمیرفت. آمدوشد و اقامت ارمنه در ایران قدیم غالباً به آسائشی تدریجی می‌یافت و از این رو ادبیات و فرهنگ سرزمین کهن پای ما تأثیری شگرف بر روح جستجوگر ارمنه نهاد. در مقابل، ایرانیان نیز ارمنه را پاس و حرمت میداشتند و از زبان و فرهنگ و هنر ویژه‌شان به نیکی یاد میکردند. ارتباط ارمنه با ایران، در دوران پادشاهی ساسانیان نیز حفظ شد و با آنکه به عنوان ملتی مستقل می‌زیستند، در هیچ موردی به دوستی با ایران پشت نکردند.

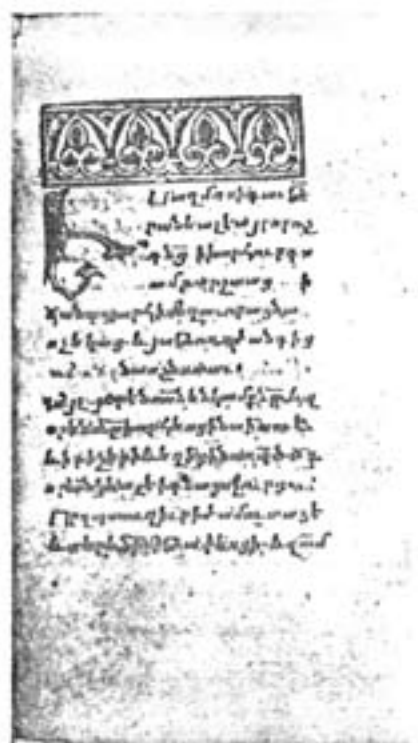
ظهور مسیحیت و گرایش غالب ارمنه به آئین مسیح، اگرچه تمدن و فرهنگ ارمنی را دچار تحول کرد، اما هرگز نتوانست شیرازه‌ی خصوصیات خلتی و عاطفی این قوم را تغییر دهد. به این لحاظ، چه در دوران پادشاهی ساسانیان و چه در عهد اسلام، ارمنه به ایران رفت و آمد میکردند و گروه کثیری از آنان در گوشه و کنار میهن ما بر می‌آمدند. حتی در بسیاری موارد، امتیازاتی که از جانب سلاطین وقت به ارمنه‌ی ایران داده میشد، مورد اعتراض دیگر اقلیتهای مذهبی بود.

آخرین صفحه کتاب ساغوس

از صفحه یادداشت کتاب ساغوس

صفحه اول کتاب ساغوس ، چاپ اصفهان ، ۱۶۶۱ میلادی

قره کلیسا

یکی از دلایل بارز قدمت ارتباط ارمنه با ایران ، قره کلیسا است . این - قره کلیسا - قدیمی ترین کلیساهای جهان است که ۱۹۰۰ سال پیش وسیله یکی از حواریون مسیح بنام طاطاوس بزرگ در آذربایجان (بخش چالدران) ساخته شد . کلیسای عظیم قره ، که همچنان پا برجاست ، همه ساله گروه کثیری از ارمنه های ایران و جهان را به خود جلب میکند و در طول تاریخ موجب مهاجرت بسیاری از ارمنه به ایران شده است . طبق روایات مذهبی مسیحیان ، طاطاوس بزرگ را در محراب کلیسا گردن زدند و بخاک سپردند و از این رو هر سال در روز شهادتش ناقوس قره کلیسا به صدا درمی آید و هزاران ارمنی با خلوص نیت به دعا و نیایش برمیخیزند . جالب آنستکه وقتی ارمنه برای بزرگداشت شهادت طاطاوس به قره کلیسا می آیند سوگواری نمیکنند ، بل ساز و دهل بدست میگیرند و میزنند و میخوانند ، زیرا معتقدند که شهادت بزرگترین افتخار و سعادت است که نصیب یک فرد میشود .

نذر ارمنه

ارمنه عادت دارند که برای خوشبختی بچه هایشان نذر کنند و جالب آنکه یکی از بزرگترین نذرهایشان آنستکه طفل را روز برگراری مراسم شهادت طاطاوس در کلیسای مقدس قره تعمیم دهند . به علاوه ، یک روز قبل از مراسم ، آنها نیکه نذر قربانی گوسفند دارند گوسفندان خود را نزد کشیش بزرگ کلیسا می آورند و نخست گوش گوسفند را میبرند تا خون جاری شود . کشیش بزرگ ، ضمن خواندن ادعیه مخصوص ، مقداری نمک به گوسفند میخوراند و حیوان را برای قربانی کردن آماده میسازد .

قره کلیسا از نظر باستانی دارای ارزش فراوان است . ساختمان این کلیسا دو قسمت ویژه دارد . قسمت نیمه ویران که با سنگهای سفید ساخته شده است و از دورانهای دور حکایت میکند و قسمت جدید که پس از زلزله سال ۱۳۱۹ میلادی با سنگهای سیاه ساخته شد . حجاریها و قندیلهای مخصوص این کلیسا میان باستانشناسان شهرت ویژه ای دارد .

امنیت و مهربانی

مهاجرت پیوسته‌ی ارامنه به ایران، از یکسو بواسطه‌ی محیط امن و فعالیت طلب ایران صورت میگرفت و از سویی دیگر با علائق فرهنگی و مذهبی‌شان سازگار بود. عجیب است که ارامنه همیشه مورد توجه بوده‌اند. بویژه، شامعباس کبیر ارامنه را دوست میداشت. او به سال ۱۰۱۲ هجری قمری (۱۶۰۲ میلادی)، به جنگ ترکان عثمانی شتافت و پس از پیروزی از تبریز گذشت و به جلفا رسید و در آنجا بود که تاجری خواجه خاجیک نام، وسیله‌ی پسرش خواجه نظر، بستایی پر از زر به شاه هدیه کرد و مهر او را بر ارامنه فرونی بخشید تا جائیکه او امری پیوسته در مورد امنیت و رفاهشان صادر کرد. در دورانه‌ی پس از آن نیز پادشاهان ایران فرمانهای متعدد درباره‌ی حقوق ارامنه صادر میکردند.

عید مریم مقدس

از رسوم بزرگ ارامنه‌ی ایران، که غالباً از ارامنه‌ی گریگوری هستند، برگزینی عید مریم مقدس است. در این عید، کلیه‌ی دختران ارمنی که اسم آنها با حرف میم شروع میشود جشن تولد میگیرند و برخی خانواده‌ها قربانی میکنند و انگور نیاز کلیسا میبرند تا پس از تبرک از آبش بنوشند. جالب آنکه در این روز، با وجودیکه هزاران کیلو انگور به کلیسای ارامنه می‌آورند، در پایان یک جبهی انگور نیز نمیتوان یافت. به دور از مسایل مذهبی، ارامنه‌زبان و ادبیات ویژه‌ی دارند. شعرای بزرگ ارامنه در پرداخت زیر و بمهای تاریخ پرشکوه این قوم، در همه حال، اعجاز کرده‌اند. در این میان هوو هانس تومانیان، شاعر معاصر ارمنی، مقامی رفیع دارد.

ارامنه و نخستین کتب چاپی ایران

ارامنه، بدون شك از پیشرفته‌ترین اقلیتهای مذهبی ایرانند. اینان در بسیاری از فعالیت‌های فرهنگی میهن ما پیشقدم بوده‌اند. از جمله، در زمینه‌های انتشاراتی، اولین روزنامه‌ها و مجله‌های ایران به همت این قوم در ارومیه (رضائیه کنونی) منتشر شد. به علاوه، سالها پیش از آن ارامنه‌ی ایران نخستین کتب چاپی ایران را عرضه داشتند.

تا چندی قبل تصور میشد که اولین کتاب چاپی ایران «هارانس وارک» (شرح حال پدران روحانی) بوده است که در سال ۱۶۴۱ میلادی در جلفای اصفهان و با کوشش جمعی از روحانیون و به سرپرستی خلیفه‌ی وقت ارامنه‌ی ایران خاجادور گساراتسی، بزبان ارمنی، انتشار یافت. اما، تحقیقات آقای لئون میناسیان از ارامنه‌ی مطلع جلفا حاکیست که اولین کتاب چاپی ایران «ساغوس» (زبور داود پیغمبر) بوده است که سه سال پیش از «هارانس وارک»، یعنی در سال ۱۶۳۸، منتشر شد. این کتاب، که نسخه‌ی از آن در کتابخانه‌ی دانشگاه آکسفورد لندن (موسوم به کتابخانه‌ی بودلین) نگهداری میشود تا چندی قبل ناشناخته بود تا اینکه آقای بارت مسؤول کتابهای شرقی این کتابخانه ضمن بررسی نسخ خطی کتابهای ارامنه به «ساغوس» برخورد و دریافت که اشتباها در ردیف کتب خطی قرار گرفته است. در تحقیقات بعدی معلوم شد که «ساغوس» را به سال ۱۶۳۸ میلادی در جلفای اصفهان چاپ کرده‌اند.

«ساغوس» مشتمل بر ۲۵۰ صفحه و ابعاد آن ۱۵٫۲×۸٫۵ سانتیمتر است. در پایان کتاب چهار صفحه را به توضیح درباره‌ی نحوه‌ی چاپ آن اختصاص داده‌اند. در این قسمت است که درمی‌یابیم چاپ «ساغوس» یک سال و پنج ماه به درازا کشیده است و نیز میخوانیم: «در ایام او (متعود پلیبوس خلیفه‌ی اعظم ارامنه است) چاپ کتاب در شهر شوش (اصفهان) و در کلیسای جلفا، با کوشش من (متعود خاجادور وارتاپت گساراتسی است) با یک سال و پنج ماه همکاری مداوم دوستان روحانیم، صورت گرفت، زیرا، از فن چاپ اطلاع چندان نداشتیم و استادی نیز نبود تا راه و رسم کار را به ما بیاموزد.»